

INGEZONDEN STUK.

IV.

BRIEVEN VAN EEN GENEESHEER UIT OOST-INDIË.

Java, Maart 1870.

De Chef over den Geneeskundigen Dienst zal aftreden. Na zoovele gevraagde en ongevraagde pensioneringen is thans deze aan de orde.

Een der belangrijkste betrekkingen van het leger wordt dus weldra vacant, en het bespreken van de wijze, waarop ze vervuld is geworden, kan nut hebben voor de toekomst. Heeft de Chef gedurende de jaren, dat hij geroepen werd om de belangen van het land en den soldaat ter harte te nemen, aan zijne hooge roeping voldaan? Heeft hij blijken gegeven, dat zijne zorg zich verder uitstreckte dan tot het weinig beteekende toezicht over den gang van zaken bij de ziekeninrichtingen: een toezicht, dat even goed aan een der jongste Officieren van Gezondheid zou kunnen worden opgedragen en slechts eenige routine vereischt? Die vragen zijn geoorloofd, omdat van elkeen, die den moed heeft eene hooge betrekking te aanvaarden, rekenschap kan gevraagd worden door allen, wier lot afhankelijk is van de nauwgezetheid in het volbrengen der plichten, aan die betrekking verbonden.

Helaas! de taak is gemakkelijker dan men zoude wenschen. Weinige facta hebben het bestuur van den Chef gekenmerkt. Alles, wat vermelding verdient, komt neder op het plan voor het hospitaal te Meester-Cornelis, voorstellen tot wijziging der formatie van het corps Officieren van Gezondheid en het concept-reglement op den civielen Geneeskundigen Dienst.

Het hospitaal te Meester-Cornelis hangt nog steeds in de lucht. In de "*Beknopte handleiding voor bouwkunst in Ned. Indië*" van 1867, vinden wij er eene beschrijving van, die eindigt met de woorden: "Indien dit hospitaal gebouwd wordt, zal het ongetwijfeld met de "beste" inrichtingen van dien aard in andere landen kunnen wedijveren." Deze lofrede, door de betrokken autoriteiten zich zelve toegezwaaid, is onjuist. De kapitale gebreken, die zijn aan te toonen, bewijzen dat noch Genie noch Geneeskundige dienst op de hoogte is van hetgeen Europa in den laatsten tijd op dit gebied heeft geleverd. De oude sleur is gevolgd, en even als bijna alle hospitalen (en kazernes) in Indië liggen de gebouwen en de verpleegden te dicht op elkaar en wordt frische lucht, het eerste vereischte voor den gezonden en zieken mensch, met zoo karige hand toegemeten, dat het schijnt, alsof de hoogere functionarissen bij de Genie en Geneeskundigen Dienst nog steeds de meening zijn toegedaan van vorige tijden, dat de soldaat behoort tot eene lagere diersoort, eene soort, die minder zuurstof noodig heeft en meer verpestende uitwasemingen kan verdragen dan zij. *Afzonderlijke gebouwen* op minstens 50 el afstands van elkaar, en niet meer bevattende dan 50 personen en zonder verdieping — deze zijn thans de voornaamste eischen, gesteld aan alle hospitalen en kazernes, die opgericht worden. Het is hier de plaats niet in eene gedetailleerde beschrijving te treden; voor den belangstellende zijn ze te vinden in ESMARCH's *Verbandplatz und Feldlazarethe*, in het werk van HAUROWITZ over de Amerikaansche hospitalen en in PARKER's Hygiëne; maar elk Genees- en Bouwkundige moet met het Paviljoen-stelsel vertrouwd zijn. Dit is ongelukkig niet het geval geweest bij de ontwerpers van het Hospitaal, en wij mogen ons verheugen in de omstandigheid, dat er nog geen quaestie van is om tot de uitvoering over te gaan. De tonnen gouds, die het kosten

zal, kunnen voor een betere inrichting dienen op een betere plaats, en de volgende Chef over den Geneeskundigen Dienst zal hieraan zijne krachten mogen beproeven.

De nieuwe formatie van het corps Officieren van Gezondheid, eenigen tijd geleden ingevoerd, is te onbeduidend om bijzondere vermelding te verdienen. Ze moesten even als te voren „hunne belooning zoeken in zich zelf.” (officiële term.) Van eenigzins wijdere strekking is het voorstel, dat nu onlangs is gedaan, om den rang van 3de klasse te doen vervallen, en de verhouding der hoogere rangen meer gelijk te maken aan de andere wapens. Ongelukkig zal die halve maatregel weder voor eenigen tijd een radicale hervorming verschuiven en daarom achten wij haar verderfelijk. De groote ontevredenheid, het verzaagd zijn van hunne betrekking, wordt vooral gevonden bij de Off. v. Gez. 2de kl., de kern van het corps uitmakende en in den regel de zwaarste en moeilijkste diensten presteerende; zoo zal hun ambt een der slechtst bezoldigde blijven, terwijl juist door den aard hunner dienst velen de weg tot hooger rang voor altijd wordt afgesneden.

Over het Reglement op den Civielen Geneeskundigen Dienst moeten wij ons oordeel opschorten; men verkeert ten aanzien daarvan nog altijd in barensnood. Men spreekt van zoo onpractische bepalingen, dat wij ze niet voor waar kunnen aannemen, en de tijd zal moeten leeren, of deze arbeid althans mag opgeteekend worden als een goede daad van den aftredenden Chef.

Wij hopen het, want de oogst is schraal geweest. Toch viel er zoo veel te doen; alles wat de verzorging van het leger betreft, heeft voorziening noodig. En van den Chef over den Geneeskundigen Dienst hangt grootendeels af, hoe de soldaat zoowel in gezonden als in zieken toestand verzorgd wordt. Hij is degene, die krachtens zijn ambt en zijne wetenschap en zijne ondervinding beoordeelen moet, niet alleen of den soldaat datgene naar behooren wordt verstrekt, waarop de bepalingen hem recht geven, maar ook of zijne herberging, zijne kleeding, de gelegenheid tot uitspanning voldoen aan hygiëne en humaniteit, en wáár hierin verbeteringen noodig zijn. Te weinig wordt door de meeste menschen bij de waardeering dezer eischen gelet op de omstandigheid, dat de soldaat, toen hij zich met lijf en ziel overgaf aan het Gouvernement — hetwelk hij dient, wetende dat hij afstand deed van zijn vrijen wil, van de macht om zich te voeden, te kleeden en te wonen, zooals hem het beste dacht — vertrouwde dat de machthebber, op wien dat alles was overgegaan, naar behooren, naar geweten die zorgen zou ten uitvoer leggen. Men bewere niet, dat geen soldaat zoo ver denkt bij zijn in dienst treden; een zeker instinct zegt hem, dat hij zich nu niet meer te bekommeren heeft over zooveel wat hem als burger bezwaarlijk viel: immers brachten juist die bezwaren hem veelal tot den min of meer overdachten stap.

Er ligt dus op hen, die over den soldaat zijn gesteld, de verplichting om hem datgene te verschaffen waarop elk mensch aanspraak heeft, hetzij hij het verdiene door zich beschikbaar te stellen voor de handhaving van orde en rust. Hoe ver die aanspraken gaan mogen, is moeielijk te bepalen: de individueele opvatting daaromtrent moet natuurlijk verschillend zijn. Maar mogelijk is het, een minimum vast te stellen: gezonde en ruime verblijfplaatsen, eenvoudige, doch krachtige voeding, eenvoudige, doch beschuttende kleeding, behoorlijke verpleging bij ziekte, en — indien men hem niet veroorlooft, zelf zijne ontspanning te zoeken waar hij wil —, gelegenheid tot verpoosing.

Deze zijn de stilzwijgende voorwaarden van het contract tusschen den soldaat en den Staat. Gaat de voldoening er van de krachten van den Staat te boven, dan moet deze worden opgelost in andere, die meer hulpbronnen hebben of ze beter weten te gebruiken; het recht om een *staat* te zijn is dan verbeurd. Is dit waar voor het land,

dat zijne zonen oproept om zijne wetten en instellingen te verdedigen tegen elken ongeoorloofden drang van buiten of uit eigen boezem, *a fortiori* geldt het voor die staten, welke een leger onderhouden voor bezittingen, veroverd om te strekken to débouché voor hun handel en nijverheid, tot vestiging der landskinderen voor wie het moederland te eng, te overbevolkt of te uitgeput was geworden of tot exploitatie van het overweldigde volk. Zijn deze voordeelen niet groot genoeg, om in de noodzakelijke behoefte aan een behoorlijk leger te kunnen voorzien, dan is de overheersching onbestaanbaar geworden: zij heeft geen *raison d'être* meer. En wordt de werving voltallig gehouden, niettegenstaande de Staat nalatig blijft in de verplichtingen, welke hij op zich nam, toen hij verdedigers vroeg, dan moet noodwendig elk lichtgeloovige zich later *bedrogen* gevoelen, en de steun van bedrogenen is zwak, onvoldoende om in de ure des gevaars te behoeden voor ondergang.

Laat ons dus terugkeeren van den weg, die tot nu toe bewandeld is geworden. Want steeds nog wordt in Indië gezondigd tegen de onverbiddelijke logica, dat alle arbeid is naar het loon, dat men er voor geeft. Ellendig is de soldaat gehuisvest, elendig gekleed, onbehoorlijk gevoed (welk laatste nu verbeteren zal): zijn leven is het treurigste ter wereld. Bezoek welke kazerne ge wilt, geen enkele geeft den bewoners wat elk schepsel toekomt: *licht en lucht*. Eene vergelijking met een kazerne in Europa gaat niet op; de lucht is hier veel meer *stilstaand* dan daar, en een gelijk volume bevat hier veel minder zuurstof. En in Europa zoekt en vindt hij zijn genoegen *buiten* de kazerne; hier wordt hij het grootste gedeelte van den dag en nacht er in opgesloten, en is in die bedompte, droefgeestige ruimten, waarin de een de lucht bederft voor den ander, tot verveling gedoemd. Hoeveel daar geleden wordt, is zelfs aan de meeste Officieren onbekend: hunne punten van aanraking met den soldaat zijn te weinig, te zeldzaam. Maar ge zoudt medelijden hebben met de ongelukkigen, als ge u vernederen wildet, het verhaal der teleurstellingen en der *misères* aan te hooren van die velen, die nog niet zóó diep gezonken zijn, dat ze in een aanhoudenden alcohol-roes luchthartigheid zoeken. Geene gelegenheid tot schrijven of tot lezen, want spoedig komt een ander hen daarin verhinderen, wien het verveelt iemand iets beters te zien doen dan te joelen en te vloeken; nog minder, om verpoozing te zoeken in een of ander handwerk, dat hij kent van vroeger en waarmede hij iets hoopte te verdienen bij zijn karige bezoldiging. Het toezicht in de kazerne staat nagenoeg gelijk nul; de onder-officieren en korporaals begrijpen instinctmatig dat men den soldaten moeielijk hunne losbandigheden kan verbieden, want ze weten geen antwoord op de vraag: Zegt gij ons dan, wat wij doen moeten?

Maar de soldaat heeft toch zijne kantine! Wandel er langs, en een enkele blik naar binnen zal u overtuigen, dat dáár geen verpoozing gevonden wordt. Alweder alcohol, en niets dan alcohol, hooggroode gezichten en een getier dat walgelijk is. Daar sleept de een den ander mede, want niemand kan iets beters in de plaats geven dan een wandeling, welke slechts dieper doet voelen, hoe gezonken hij is. Als een paria gaat hij daar heen in de Indische maatschappij, welke geen plaats voor hem heeft; geteekend door zijne sombere, onoogelijke kleeding, heeft hij zelfs niet het onschuldige genot van den Europeeschen soldaat die, trotsch op zijn min of meer schitterende uniform, zijn best doet zijn taille zóó voordeelig mogelijk te doen uitkomen, en vaak door een bewonderenden blik beloond wordt van.... Nu ja, van een dienstmeisje. Trek hierover niet uwe schouders op, gij die over den soldaat gesteld zijt, en niet zoo laag dalen kunt om het groote verschil te zien tusschen den soldaat in Europa, die daar menschen vindt, *ebenbürtig*, van gelijk gehalte, van gelijke beweging als hij, en den eenzamen soldaat in Indië. Zóó weinig bekommert hij zich om het leven, dat geen

militair geneesheer of R. K. geestelijke, hoevele soldaten hij ook heeft zien sterven, ooit zal gezien hebben, dat er een zijn vroegen dood betreurde.

Daar het niet aantemen is, dat de bevelvoerders van het Indische leger het als een voordeel beschouwden, indien een soldaat niet aan het leven hechtte, en meenden dat hij met te meer doodsverachting ten krijge zou gaan, hoe minder aangenaam men zijn lot maakte in het garnizoen, ligt de conclusie voor de hand, dat zij òf te zwak zijn geweest om hunne voorstellen tot veranderingen door te drijven, òf te bekrompen om in te zien, hoe zeer het gehalte van een leger in een tropisch klimaat lijden moet onder de behandeling, die hier den soldaat te beurt valt.

En hiermede bedoelen wij niet alleen het moreel gehalte — want om te bepalen tot welk peil dit gezonken is, zou men ons leger tegenover een Europeeschen vijand moeten stellen — maar vooral het physisch gehalte. Vraag het elken militairen geneesheer, voor wien zijne betrekking nog geen dagelijksche sleur is geworden, die in den zieken soldaat meer ziet dan den individu, wien hij voor een zeker getal dagen geneesmiddelen en voeding moet verschaffen! Vraag het elken eerlijken officier, die expedities van eenig belang heeft medegemaakt; hij zal u zeggen wat hij mij gezegd heeft: van onze Europeesche soldaten zoudt ge op geen $\frac{1}{4}$ kunnen rekenen, als het er eens werkelijk op aankwam!

Het Europeesch gedeelte van het Indische Leger bestaat bijna geheel uit zwakke, uitgeputte individuen, zonder veerkracht.

Gij schudt het hoofd en wilt tastbare bewijzen hebben, cijfers die, nuchter en koud, u een plastische voorstelling geven van onze bewering, cijfers die u behoeden voor overdrijving. Maar de validiteit van een zeker aantal individuen laat zich niet in getallen uitdrukken en het sterftecijfer is geen goede peilschaal.

Ik heb het oog op de uitputting, de verzwakking, de nietigheid onzer dienstdoende soldaten, eigenschappen die bijv. duidelijk in het oog zouden springen, als men aan de eene zijde van den weg eenige honderden onzer soldaten en aan de andere zijde evenveel mariniers en matrozen onzer oorlogsmarine stelde, de laatsten zelfs gekozen onder diegenen, die het langst in de Indische wateren hebben doorgebracht. Het is echter doenlijk bij benadering een denkbeeld te geven van den ziekte- en sterfte-toestand, te putten uit de militaire summier-rapporten van den Chef over den Geneeskundigen Dienst en gepubliceerd in ons Geneeskundig Tijdschrift. Wij zullen het laatste nemen, dat loopt over 1864; (wij schrijven nu 1870):

Legersterkte	{	Java en Madura	8095	}	Europeanen.
		Buitenbezittingen	4314		
			12409		
Behandelden	{	Java en Madura	17124	}	Europeanen.
		Buitenbezittingen	11379		
			28503		
Overledenen	{	Java en Madura	728	}	Europeanen.
		Buitenbezittingen	233		
			961		

Alzoo werd elk soldaat dooreen meer dan 2 malen gedurende 1864 behandeld.

Hoeveel tijd schiet er dan over, waarin men op hem rekenen kan? Bitter, bitter weinig, en ons Indisch Leger staat, wat Europeanen betreft, voor het grootste deel op het papier, en slechts een klein deel is op een gegeven oogenblik bruikbaar.

En nu de sterfte! Die is zóó enorm, dat ik nog eenmaal het Tijdschrift ter hand neem, om te zien of ik mij niet vergis.

Ik kan het zelf niet gelooven, maar toch, het staat er duidelijk: 961 overledenen

van 12,409; 7.7 pCt. zonder dat er krijgsverrichtingen van eenig belang hebben plaats gehad!

Hoe groot echter het cijfer overledenen ook is, er moeten nog meerderen bij geteld worden. Wij missen nog altijd in de verslagen van den Chef een statistiek van de soldaten, die afgekeurd worden en naar Europa teruggezonden. Die individuen, wier aantal niet gering is, kunnen voor verreweg het grootste gedeelte bij de overledenen gevoegd worden, daar ze bijna allen worden teruggezonden voor ongeneeslijke ziekten, in Indië opgedaan.

De groote sterfte kan ook bewezen worden uit den volgenden staat, aantoonende, hoeveel percent soldaten nog in leven waren na 6 jaren verblijf in Indië :

Jaren.	Aangebracht met de	Soldaten.	Na 6 jaren overig.
1852	Fop Smit.	150	63 pCt.
"	Rotterdam.	146	73 "
"	Waterloo.. . . .	120	69 "
"	Java.	110	50 "
1857	Palembang.	100	35 "
"	Marinus Willem.	120	26 "
"	Agneta.	100	29 "
1858	Cornelia.	125	42 ¹ / ₂ "
"	Stad Utrecht.. . . .	125	31 "
"	Regina Maria.	125	35 "
1859	Admiraal van Heemskerk.	125	35 "
"	Honigbij.	150	27 "
"	Krimpenerwaard.	125	33 "
1860	Vrede.. . . .	125	35 "
"	Catharina Wilhelmina.. . . .	150	40 "
"	President Plate.. . . .	150	36 "

Meer bewijzen zijn op dit oogenblik niet onder mijn bereik voor de stelling: "dat Indië tot nog toe een moordkuil is voor den Hollandschen soldaat". Doch ik geloof, dat ze voldoende zijn. Ook hier verloochent zich de brutale logica der cijfers niet, eene logica, die zich niet dood laat doen door een ongeloofigen glimlach van een militairen oudgast.

En let wel op, hoe er gaandeweg een daling is in het getal der overblijvenden, iets wat klopt met het stijgende sterftecijfer, op te maken uit de Regeerings-verslagen 1).

De reden hiervan kan geen andere zijn, dan dat elke kazerne en elk hospitaal langzamerhand meer en meer geïnfecteerd, besmet wordt, een steeds toenemenden verderfelijken invloed uitoefent op de constitutie der bewoners.

Het omgekeerde zien wij in Britsch-Indië. Zoodra daar eenmaal de overtuiging verkregen was, dat de militaire Geneesheeren die de verplaatsing der troepen en het bouwen van meer gezonde kazernes aanraadden, het wèl meenden met den staat, sloeg men de handen aan het werk. Elk jaar werd een millioen pond sterling hiervoor te goed gedaan met het schitterende resultaat, dat het sterfte-cijfer, dat vóór 1856 constant 6 à 7 pCt. bedroeg (zooals nu bij ons), na 1860 daalde tot circa 3 pCt.! In 1864

1) Bij de behandeling der begroting van Indië voor 1869, Afd. Oorlog, interpelleerde de Heer VAN VOORTHUYSEN de Regeering over den gezondheidstoestand van het leger in Oost-Indië, en wees aan dat de sterfte in 1861 bedroeg 4 pCt; in 1863, 5.6 pCt; in 1865 6.7 pCt.; in 1866 bijna 8 pCt. Bij deze berekening zijn echter ook de Inlandsche soldaten opgenomen, van wie de sterfteverhouding *oneindig* gunstiger is dan van de Europeesche; afzonderlijke opgaven staan ons nog niet ten dienste.

was het 3.1 pCt., in 1866 zelfs 2.3 pCt. En als de plaatsing der troepen in het gebergte door de Regeering daar nog meer algemeen zal zijn aangenomen, verwacht men nog gunstiger verhouding 1).

Ook bij ons zijn de bewijzen te vinden. Op Sumatra heeft men 2 bataillons Infanterie gelegerd in de bergstreken, te *Padang-Pandjang* en *Fort de Kock*, 2500 en 3000 voet boven de zee. Zooveel mogelijk worden deze bataillons zamengesteld uit soldaten, die om gezondheidsredenen van de lager gelegen garnizoenen worden overgeplaatst, of die pas uit Holland aankomen, waardoor ongelukkig bij deze bataillons een aanhoudende wisseling plaats heeft. Rekent men nu de soldaten niet mede, die met te ver gevorderde kwalen daarheen worden gezonden, dan zijn er jaren waarin de sterfte *nagenoeg gelijk nul was*.

De Chef over den Geneeskundigen Dienst, die ongevoelig blijft voor zulke voorbeelden, die niet weet dat er geen kazerne is die deugt, dan misschien een enkele op de Buitenbezittingen; die zoo weinig een goede ziekenverpleging begrijpt dat hij niet overtuigd is, dat er geen enkel gezond en ruim hospitaal in Indië bestaat (uitgezonderd te *Macassar*, *Salatiga* en *sommige* reconvallescenten-gestichten, *niet elk*), maar dat alle overvuld en geïnfecteerd zijn, zoodat het moeilijk is te beslissen, waar het gestel van den soldaat het minst verdorven wordt, in de kazerne of in het hospitaal; die op psychologische gronden niet kan aantonen, dat het in het belang van het moreel en fysiek gehalte van den soldaat zou zijn (en dus in het belang van den staat) om hem behoorlijke uitspanning te bezorgen, — zulk een Chef moge behoorlijke diensten als Dirigeerend Officier van Gezondheid kunnen bewijzen, als Chef bevredigt hij niet. Daarom zal het in het belang zijn van de richting, welke door den tegenwoordigen legerkommandant gevolgd wordt, dat de eventueële opvolger doordrongen zij van meer hygiënische beginselen, opdat Z. Exc. een behoorlijken steun en voorlichting vinde in dengene, die hem *ex officio* in de te maken verbeteringen ter zijde moet staan. Wij weten, dat Z. Exc. KROESEN het belang van den staat beter inziet dan zijne voorgangers; wij weten, dat hij bij het aannemen zijner betrekking het plan had, zijn naam te verbinden aan de hervorming, welke het Indische leger behoeft. Maar hij kan niet alles zelf doen, en vooral de directiën van den Geneeskundigen Dienst en Genie moeten in goede handen zijn; en wie men voor de eerste betrekking genomen hebbe, wij hopen dat het een man zal zijn die nog de kennis, de kracht en den lust heeft, om zich vrij te maken van den ouden zuurdeesem. Dan zal hij inzien, dat de waarde van het leger afhankelijk moet gesteld worden van de verbetering, welke in het logies der troepen in gezonden en zieken toestand moeten worden aangebracht. Verwijdering van de ongezonde strandplaatsen, waar niet meer dan een kleine, noodzakelijke bezetting mag blijven, en uit de fortten, zooals Willem I en Prins Hendrik; bouwen van kazernes in de gezonde bergstreken, kazernes volgens het Pavilloen-stelsel, zoodat elk gebouw hoogstens 50 man bevat en elke kamer hoogstens 25, terwijl het eene op grooten afstand van het andere wordt geplaatst. En bij elke kazerne eene recreatie-zaal waar gelegenheid tot rustige verpoozing is, hetzij gelijkvloers, hetzij zooals in Britsch-Indië, waar in de laatste jaren de verdieping voor slaapzalen en de overeenkomstige ruimte beneden voor recreatie-zalen gebruikt wordt. En als men daaraan verbindt

---

1) Interessant is ook eene vergelijking met de sterfte bij het Noord-Amerikaansche Leger. In het eerste oorlogsjaar, van 1861 op 1862, het ongunstigste om de gebrekkige organisatie, stierven 6.7 pCt., waarvan 5 pCt. aan ziekten en 1.7 pCt. aan verwondingen. En van de eerste rubriek nog wel bijna de helft aan Camp-fever (typhus). (Zie: VON HAUROWITZ, pag. 90).

eenvoudige ateliers, zooals bij vele Engelsche kazernes, waar allerlei zaken door den soldaat kunnen vervaardigd en geleerd worden, en hem bezig houdt ook met andere werken, dan zal de sterfte niet alleen onberekenbaar afnemen, maar de soldaat ook een wezen worden, op wien men bouwen kan in moeielijke tijden. Zoo worden wij dan tevens verlost van onze slecht aangelegde en overvulde hospitalen, welke bijna geen van alle voldoen aan de voorwaarden: licht, lucht en ruimte; waar nimmer een zaal tijdelijk kan ontruimd worden om te luchten en te reinigen, iets wat geregeld moest kunnen geschieden; waar nimmer de besmettelijke zieken behoorlijk kunnen worden afgezonderd, zoodat de ziekeninrichtingen herhaaldelijk de broeihaarden zijn geweest van cholera en pokken.

Maar is het ook uit een tactisch oogpunt noodig, dat de kustplaatsen, in vergelijking van de plaatsen van het binnenland, van zooveel grootere garnizoenen zijn voorzien? Neen, duizendmaal neen. Zij, die het verkeerde van het tot nu toe gevolgde defensiestelsel inzien en begrip hebben van de *natuurlijke* defensie, die het binnenland van *Java* oplevert, zullen u zeggen: Verdedig de toegangen naar het binnenland en de bergpassen, waar noodig, op geschikte plaatsen; gebruik daarbij zoo weinig mogelijk kunstmatige versterkingen; beveilig alleen de strandplaatsen tegen een *coup de main*; voeg daarbij zoo mogelijk een goed spoorwegnet en ge zult *Java* goed en goedkoop kunnen verdedigen. Organiseer korpsen partijgangers, te paard liefst, en dan kan de verdediging uitnemend worden.

En hoe moet het geld gevonden worden? Zulke veranderingen ten goede kunnen niet tegelijk tot stand gebracht worden. Wij mogen ons hierin niet vergelijken met Britsch-Indië, waar men eenige jaren geleden op vele punten te gelijk is begonnen: onze financiële krachten gedoogen dit niet. Doch het gaat onze krachten niet te boven, voor dit doel bijv. jaarlijks een millioen beschikbaar te stellen en een begin te maken, waar de nood het *meeste* dringt: ontruiming van Samarang of Soerabaia. Groot zouden de voordeelen zijn van het kapitaal dat hiervoor werd gebezigd; niet alleen dat spoedig het leger krachtiger zou worden en ophouden uit zwakkelingen te bestaan, maar ook het vereischte contingent zoude aanzienlijk dalen, zooveel als het getal overledenen en afgekeurden kleiner zou worden. Eene daling van 7 pCt. tot 3 pCt.! Laten wij echter aannemen de helft, vooronderstellende dat dezelfde gevolgen zouden verkregen worden als in Britsch-Indië, indien men besluiten kon tot een ander stelsel over te gaan. Dan zoude de sterfte van 961 man dalen tot 480 en daar elk Europeesch soldaat het gouvernement minstens *f* 600 kost, zoude dit een winst van 288 mille zijn. Bovendien komt elk soldaat, die afgekeurd, weggezonden wordt en van wie wij het aantal niet weten, op minstens *f* 2000 te staan: de verwachting eener jaarlijksche winst van 4 tonnen gouds is dus niet overdreven.

Wilde men slechts die som elk jaar besteden voor verhuizing der troepen, dan zou men toch al spoedig goede resultaten zien. Maar er kan *meer* gedaan worden. Bijna elk Officier is overtuigd van de weinige waarde, die aan het Inlandsche element in ons leger moet gehecht worden, dat nog verre achterstaat bij de inlandsche troepen in Britsch-Indië. Landbouwers zijn ze, geen soldaten. Uniform verkoopen, opium schuiven en dobbelen is bij hen gewoonte. Ze zien niet op tegen desertie; in garnizoenen van een paar duizend man bedraagt die 100 en meer in één jaar en van tijd tot tijd eclipseren geheele kompagniën. Voor het grootste gedeelte worden ze dan weër opgevangen en in genade aangenomen, maar daar het toch niet aangaat, zoo iets door de vingers te zien, wordt de schuld dan doorgaands ten onrechte bij de officieren gezocht. Op enkele uitzonderingen na, bijv. soldaten, die langen tijd op expeditie waren, missen zij alle eigenschappen welke een goed soldaat moet bezitten, en indien er werkelijk

gevaar is, valt er meer te rekenen op 10 Europeanen dan op 100 Inlanders, daargelaten dat ze tegenover een mogelijken Europeeschen vijand totaal niets waard zijn. Daarom zoude het in het belang van den Staat zijn, de werving der inlandsche troepen te staken en reëngementen alleen toe te staan voor de beste soldaten; het geld, daardoor disponibel geworden, te gebruiken voor verplaatsing der Europeesche troepen naar meer gezonde oorden en de resterende inlandsche voorloopig te gebruiken voor de noodzakelijkste diensten op de strandplaatsen. Wordt daarbij dan het noodige gedaan, om de soldaten (en bijgevolg ook de officieren, die nu in het garnizoen meestal met hun tijd geen weg weten) nuttig bezig te houden, dan zal men langzamerhand een krachtige en handelbare troepenmacht verkrijgen, die elk oogenblik gebruikt kan worden; het ergerlijke bijeschrappen van verschillende kanten om een tamelijk valide macht te kunnen zenden, zooals thans bij de kleinste expeditie geschiedt, zal dan onnoodig worden.

Zal de Vertegenwoordiging hiertoe de fondsen beschikbaar willen stellen? Wij gelooven niet dat bij haar tegenstand te gemoet mag worden gezien, als de urgentie en het voordeel slechts behoorlijk worden aangetoond. Zij heeft immers ook een millioen meer voor de voeding van den Indischen soldaat toegestaan, een maatregel, waarvan de noodzakelijkheid door een vergelijking met het Britsch-Indische leger wordt bezeugen; daar geniet de Europeesche soldaat dagelijks 0.08 kilo vleesch 0.45 brood, 0.07 suiker en 0.01 koffij meer dan hier; 0.487 rijst minder, maar daarentegen 0.45 aardappelen en groenten meer (opgave van PARKER). Zou zij dan weigeren de hand te leenen tot verbeteringen, zonder welke dat millioen voor meerdere voeding als onwerkzaam, als weggeworpen kan worden beschouwd?

Neen, de grootste vijanden van zulke hervormingen worden hier gevonden. En in "passive resistentie", dat echt-Indische middel, vinden trage oudgasten hun krachtigste wapen. Moge men zoo verstandig zijn hen onschadelijk te maken!

In dezen geest publiceerde ik den 14den Februarij jl. een artikel in de *Locomotief*. Na dien tijd is eene Commissie, bestaande uit den Kolonel-Kommandant, den Onder-Dirigeur der Genie en den dirigerenden Officier van Gezondheid in de 3de militaire Afdeling op Java, uitgezonden om 2 à 3 dagmarschen van *Sourabaya* een geschikt terrein te zoeken voor de verplaatsing der troepen van dit garnizoen naar het binnenland. De verbetering van den gezondheidstoestand schijnt het motief te zijn en ik verheug mij dat men den goeden weg op wil. Indien men zich nu niet late tegenhouden door bezwaren van ondergeschikt belang, maar terreinen kieze tusschen 2 en 3000 voet boven de oppervlakte der zee met zoo weinig mogelijk rijst-velden, die rijke bron van malaria, in de buurt — dan zullen de resultaten niet achterblijven. Doch ik vreeze. Zoo op eens tot *afdoende* maatregelen over te gaan, is wat te veel van ons gevergd.

MÈLÈ.

B E R I G T E N.

BUITENLAND.

LONDEN. — Het sterftcijfer aan diarrhoea, hetgeen in de laatste weken regelmatig toenam, bedroeg alhier in de week van 9—16 Julij 259.

— Naar aanleiding der Parijsche pokken-epidemie merkt *the Lancet* van 23 Julij l.l. op, dat de hoogste pokkensterfte te Londen in eenig jaar sinds de invoering der